

STRATEGIJA ZA IZRADBU I RAZVOJ **NACIONALNOGA KURIKULUMA** za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje

Republika Hrvatska
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Vijeće za nacionalni kurikulum

**Strategija za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikulum
za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje**

**Republika Hrvatska
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Vijeće za nacionalni kurikulum**

Strategija za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikuluma
za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje

NAKLADNIK:

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

ZA NAKLADNIKA:

prof. dr. sc. Dragan Primorac, ministar

UREDNICI:

doc. dr. sc. Dijana Vican, mr. sc. Vini Rakić, Ivan Milanović Litre, dipl. teol.

LEKTURA:

Tomislav Ladan, prof.

KOREKTURA:

Ivan Milanović Litre, dipl. teol.

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

Studio 2M

TISAK:

Gipa

NAKLADA:

10.000

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 645266

ISBN 978-953-6569-38-0

Zagreb, 2007.

STRATEGIJA ZA IZRADBU I RAZVOJ
NACIONALNOGA KURIKULUMA

za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje

Zagreb, 2007.

Vijeće za nacionalni kurikulum

Predsjednica Vijeća

doc. dr. sc. **Dijana Vican**, – Odjel za pedagogiju, Sveučilište u Zadru

Članovi

dr. sc. **Branka Baranović** – Institut za društvena istraživanja, Zagreb

Zdenka Barović, dipl. učiteljica – Osnovna škola »Marjan«, Split

doc. dr. sc. **Josip Brana** – Pedagoški fakultet, Sveučilište u Osijeku

prof. dr. sc. **Vladimir Findak** – Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Vesna Hrvoj-Šic, dipl. pol. – Srednja škola, Oroslavje

prof. dr. sc. **Vladimir Jurić** – Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

prof. dr. sc. **Milan Matijević** – Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Branimir Mihalinec, prof. – Nezavisni sindikat zaposlenih u srednjim školama Hrvatske

prof. dr. sc. **Josip Milat** – Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Petar Mladinić, prof. – V. gimnazija, Zagreb

prof. dr. sc. **Marko Mušanović** – Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

akademik **Vladimir Paar** – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

prof. dr. sc. **Vlatko Previšić** – Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

mr. sc. **Vini Rakić** – Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

doc. dr. sc. **Ružica Razum** – Katoličko-bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Božena Strugar, dipl. odgojitelj – Sindikat rada u predškolskom odgoju i obrazovanju Hrvatske

Slavica Šimić, prof. – II. osnovna škola, Knin

Predgovor

Biti vizionar u području odgoja i obrazovanja u vrijeme dubokih i brzih društvenih, gospodarskih, informacijsko-tehnoloških promjena, te znanstvenih postignuća, znači duboko promišljeno i višestrano postaviti puteve i načine osobnog i društvenog razvoja djece i učenika od predškolske razine do ulaska u visokoškolski sustav.

Članovi Vijeća za nacionalni kurikulum sublimirali su ciljeve razvoja Republike Hrvatske, ciljeve odgojno-obrazovne politike Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH, analizirali znanstvene rezultate, konzultirali europske dokumente, proveli javnu raspravu s relevantnim čimbenicima odgoja i obrazovanja i izradili konciznu i jasnu *Strategiju za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikulumu za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*.

Strategija je, s jedne strane, pretpostavka za izradbu *Okvira nacionalnoga kurikulumu* kojim će se odgovoriti na pitanje koja znanja, umijeća, sposobnosti i stavove djeca i učenici trebaju steći kako bi, odgovarajući zahtjevima budućnosti, našli svoje pravo mjesto u osobnom, društvenom i profesionalnom životu. S druge strane, *Strategija* je putokaz za promjene svih čimbenika odgoja i obrazovanja – predškolskih ustanova i škola, njihovih osnivača, visokoškolskih ustanova, agencija, roditelja/staratelja, djece i učenika, te političkih, društvenih, profesionalnih asocijacija i medija, ali i svih hrvatskih građana – koji s *podijeljenom odgovornošću* trebaju pridonositi ostvarenju najviše razine kvalitete odgoja i obrazovanja. Ozbiljenje društva znanja pretpostavlja *znanje* kao društvenu i kulturnu vrijednost koju nitko neće nametati, nego promicati stalnim djelatnostima – poučavanjem i učenjem.

Budućnost naše djece je u onome što mi radimo sada i danas. Sa smjernicama *Strategije* jasna su očekivanja od nas odraslih – udružiti osobnu i profesionalnu odgovornost s vlastitom savješću i krenuti k njihovu najkvalitetnijem ostvarenju.

prof. dr. sc. Dragan Primorac

ministar znanosti, obrazovanja i športa

Sadržaj

- 5** Predgovor
- 9** Uvod
- 11** Ciljevi *Strategije*
- 11** Zašto promjene
- 12** Identificiranje stanja u predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju
- 15** Ciljevi kurikulumskih promjena
- 15** Opći i posebni ciljevi nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje
- 16** Opći i posebni ciljevi nacionalnoga kurikuluma, odgojno-obrazovna postignuća i načela općeg obveznog odgoja i obrazovanja
- 19** Kurikulumska područja
- 20** Struktura nacionalnoga kurikuluma
- 21** Vrijednovanje učeničkih postignuća, svjedodžbe i vrijednovanje kvalitete rada škola
- 21** Organizacijska struktura školskoga sustava i kurikulumski ciklusi
- 23** Ciljevi nacionalnoga kurikuluma za srednjoškolski odgoj i obrazovanje
- 24** Organizacijska struktura srednjoškolskoga sustava i kurikulumski ciklusi
- 26** Vrijednovanje kvalitete rada škola i učeničkih postignuća
- 27** Unutarnja organizacija nacionalnoga kurikuluma
- 28** Odgojno-obrazovna infrastruktura u Republici Hrvatskoj
- 29** Pretpostavke za realizaciju nacionalnoga kurikuluma
- 30** Moguće teškoće i ograničenja

Uvod

Sustavni rad na podizanju kvalitete odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj predviđen je u dokumentu *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), koji je Vlada RH prihvatila u lipnju 2005. godine. Kvaliteta odgoja i obrazovanja određena je kao cilj i načelo hrvatske odgojno-obrazovne politike.

Prihvaćanje kurikulumskoga pristupa pretpostavlja osmišljavanje nacionalnoga kurikuluma, a tomu prethodi vrjednovanje učinkovitosti svih neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti i redefiniranje ciljeva odgoja i obrazovanja na svim razinama – kako bi se odgovorilo razvojnim potrebama hrvatskoga društva, imajući pritom u vidu širi europski i svjetski kontekst.

Strategija za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (u daljnjem tekstu: *Strategija*) sadrži prijedloge smjernica i načina unaprjeđenja odgoja i obrazovanja u hrvatskome društvenom kontekstu i prijedloge osiguravanja kvalitetnoga sustava školstva, a posebice onih sastavnica koje se odnose na izradbu i provedbu nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje.

Strategija sadrži stručno utemeljene prijedloge za osuvremenjivanje, unaprjeđivanje i kvalitativno poboljšavanje sustava odgoja i obrazovanja.

Strategija je razvojni dokument otvoren za promjene i poboljšanja ovisno o potrebama i razvojnim težnjama na području odgoja i obrazovanja, rezultatima istraživanja i rezultatima vrjednovanja.

Ciljevi Strategije

Ciljevi su donošenja *Strategije*:

- definirati ciljeve i vrijednosti na kojima se temelji odgoj i obrazovanje na razini predškolskog, općeg obveznog i srednjoškolskog obrazovanja
- unaprijediti kvalitetu odgojno-obrazovne djelatnosti/procesa, tj. kvalitetu poučavanja i učenja
- osigurati jednaka prava i jednake uvjete učenja i poučavanja u hrvatskoj školi (pedagoški standard)
- osigurati uvjete za stalni razvoj nacionalnoga kurikuluma
- sustavno pratiti i argumentirano prikazivati prioritetne promjene, određivati nositelje promjena, vremenik realizacije i financijske planove
- uspoređivati sustav odgoja i obrazovanja s europskim sustavima.

Strategija će služiti kreatorima obrazovne politike, nositeljima odgojno-obrazovne djelatnosti – odgojiteljima, učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, ravnateljima, korisnicima odgoja i obrazovanja – učenicima, roditeljima, lokalnoj zajednici te agencijama, visokoškolskim ustanovama, znanstveno-istraživačkim ustanovama i udrugama.

Zašto promjene

Razvoj društva temeljena na **znanju** i proces globalizacije stvaraju nove potrebe na razini društvenoga života i života pojedinca – u području kulture, znanstvenog i tehnološkog razvoja, gospodarstva, društvene kohezije, položaja i uloge pojedinca kao građanina te njegova osobnoga razvoja. Obrazovanje, koje ima značajnu ulogu u proizvodnji i prijenosu znanja te pripremi pojedinca za rad i život u društvu, u tom je kontekstu dobilo veće značenje te uz znanost postalo jedno od temeljnih pokretača razvoja društva.

Razvoj društva i osposobljavanje pojedinca za život i rad u novim uvjetima, stvaraju potrebu za novim kompetencijama (inovativnost, kreativnost, informatička pismenost, timski rad, stalno stjecanje novih znanja, prilagođavanje promjenama). Njih nije moguće ostvariti kroz tradicionalni odgojno-obrazovni sustav koji funkcionira kao sredstvo prenošenja i orijentacije na činjenično znanje. Pomak u kurikulumskoj politici s prenošenja znanja na razvoj kompetencija danas je dominantan trend u Europi i šire u svijetu. Stajalište da se u današnjem vrlo kompetitivnom gospodarskom i društvenom kontekstu obrazovanje, i s njim povezana produktivnost rada, mogu povećati postavljanjem visokih standarda za obrazovanje na nacionalnoj razini, vodi standardizaciji odgojno-obrazovnih postignuća, naglašavanju potrebe za njihovim postizanjem u širokim nacionalnim razmjerima i vrjednovanju stvarno postignutih rezultata.

Proces globalizacije i europske integracije stavlja ne samo nacionalno gospodarstvo nego i nacionalne odgojno-obrazovne sustave u širi internacionalni kontekst. Odgojno-obrazovne, a to znači i kurikulumske promjene u Republici Hrvatskoj, također će trebati sagledati s obzirom na spomenute razvojne trendove u širem kontekstu, posebno europskom.

Prilagođivanje društveno-kulturnim te drugim promjenama i smjernicama suvremenoga društvenog razvoja pokazuje zahtjeve za promjenama u odgoju i obrazovanju, a prioritetsima se pokazuju one koje se odnose na **razvoj i stjecanje temeljnih kompetencija** koje su definirane u europskom kompetencijskom okviru i koje u svoje nacionalne kurikulume uvode sve članice EU. To su jezično-komunikacijske (materinski jezik i strani jezici), matematičke, informatičko-tehnološkijske, prirodosnanstvene, poduzetničke, socijalne i građanske, koje omogućuju odgovorno, učinkovito uključivanje i kreativno djelovanje u promjenljivim društveno-kulturnim uvjetima.

Novi zahtjevi pred odgojem i obrazovanjem nisu usmjereni samo na povećavanje školskog uspjeha učenika, nego na potrebu osposobljavanja učenika za svijet promjena i postizanje kompetencija u suvremenim odgojno-obrazovnim područjima, što se odražava na potrebu **produljenja općeg obveznog odgoja i obrazovanja**.

Stjecanje svjedodžbe ili diplome nikomu više ne može jamčiti krajnju i vrhunsku kompetentnost i mjerodavnost za učinkovito obavljanje profesionalnih, građanskih, obiteljskih uloga i zadaća. Profesionalno sudjelovanje na tržištu rada i sudjelovanje u životu zajednice zahtijeva motiviranoga pojedinca osposobljena za stalno učenje. Suvremeno obrazovanje za demokratsko društvo znanja traži odgovornu i kompletnu osobu spremnu za napore u ostvarivanju društveno-kulturnoga boljitka.

Potreba je i obveza usmjeriti odgoj i obrazovanje djece i mladih na one vrijednosti koje osiguravaju očuvanje nacionalne baštine, lokalnog i regionalnoga kulturnog naslijeđa, afirmiranje povijesno-kulturnih stečevina u vlastitom životnom okruženju. Ovaj odgojno-obrazovni cilj pretpostavlja koncept sustavnog osposobljavanja djece i mladih kako bi stekli osjetljivost za druge i za svoju okolinu, za širi kontekst življenja koji obilježava pluralizam kultura i religija, višejezičnost, raznolikost moralnih vrijednosti, a zahtijeva i kompetencije za suživot i međusobno razumijevanje. Prema tome, mlade treba naučiti i osposobiti za život u užoj i široj zajednici.

S obzirom na spomenute tendencije razvoja suvremenoga društva – stalno povećavanje znanstvenog i tehnološkijskog znanja i zahtjeva za njegovim primjenama, uloga i važnost istraživanja, rast inovacija, *know-how* znanja kao komponenta konkurentnosti zemlje, porast natjecanja na svjetskoj razini, internacionalizacija društava i dr., – odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj treba pridonositi bržem gospodarskom rastu i razvoju, društvenoj povezanosti i demokratskom razvoju društva te bržem i uspješnijem integriranju Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Identificiranje stanja u predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju

Polazišta su za izradbu nacionalnoga kurikuluma: aktualne i razvojne potrebe odgojno-obrazovnoga sustava u kontekstu razvoja hrvatskoga društva i potreba pojedinca, razvojne težnje i standardi u izradbi nacionalnih kurikuluma prihvaćenih u Europi i šire u svijetu te odgojno-obrazovna tradicija u Republici Hrvatskoj.

Uvidom u znanstvene i stručne analize hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava, uvidom u iskustva drugih zemalja, osobito europskih te u analizu dokumenata europskih i drugih međunarodnih organizacija (OECD, UNESCO), pokazuje se kako odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj ima niz strukturno-organizacijskih i kurikulumskih slabosti koje treba prevladati kako bi se dostigla kvaliteta obrazovanja primjerena zahtjevima gospodarskoga, kulturnog i društvenog razvoja suvremenih društava.

Na **predškolskoj razini** imamo gotovo potpunu uključenost djece u program »predškole« (uključenost djece u godini prije polaska u školu), ali nizak obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem. Procjenjuje se da je trajanje programa »predškole« od 250 sati nedovoljno za postizanje željenih kompetencija značajnih za nastavak odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi. U dječjim vrtićima neujednačeni su standardi uvjeta za boravak djece.

Osnovnoškolsku i srednjoškolsku razinu obilježava prakticiranje centraliziranog i predmetno-orijentiranog nastavnog plana i programa, što ima za posljedicu slabu horizontalnu i vertikalnu povezanost nastavnih predmeta i nedovoljnu integriranost odgojno-obrazovnih sadržaja, neučinkovitu vertikalnu i horizontalnu prohodnost na razini srednjeg odgoja i obrazovanja i neučinkovitu vertikalnu prohodnost iz strukovnih škola, kao i slabu horizontalnu prohodnost unutar strukovne, tj. srednjoškolske razine. To je jedan od razloga ranoga prekidanja školovanja sve većega broja učenika. Na objema razinama uočen je nesklad planskog i programskog opterećenja. Osim toga, ustrajava se na izjednačavanju primarnog i osnovnog odgoja i obrazovanja.

Nedovoljna je planska i programska diferenciranost koja se odnosi na učenike s posebnim potrebama, djecu s teškoćama u razvoju i učenju te darovitu djecu. Provođenjem vanjskoga vrjednovanja i nacionalnih ispita u osnovnim i srednjim školama pokazala se potreba definiranja znakovnoga jezika kao prvoga jezika za djecu s problemima sluha i govora, te potreba za osiguravanjem potpunog obrazovanja na Brailleovu pismu za djecu s problemima vida.

Obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina također je potrebno vrjednovati i unaprijediti.

Program inicijalnog osposobljavanja i obrazovanja učitelja, predmetnih i strukovnih nastavnika zastario je. Obrazovanje učitelja i nastavnika nije usklađeno sa suvremenim promjenama u odgojno-obrazovnom sustavu, uključujući i kurikulum. To ima za posljedicu programsku neujednačenost na visokoškolskim ustanovama, neučinkovit i neracionalan profesionalni razvoj učitelja i nastavnika (usavršavanje i unaprjeđivanje). To se odnosi i na odgojitelje, ali i na nedefiniranost kompetencija za ravnatelje, mentore, savjetnike, više savjetnike i inspektore te na njihov stručni razvoj i unaprjeđivanje.

Glede informatičke pismenosti, istraživanja pokazuju nisku razinu informatičke pismenosti nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti na svim razinama.

I dalje ne postoji sustavno unutarnje i vanjsko vrjednovanje odgoja i obrazovanja i samovrjednovanje na predtercijarnoj razini. Budući da je vanjsko vrjednovanje uvedeno tek 2005. godine, suočavamo se s problemom neosposobljenosti nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti za vrjednovanje i samovrjednovanje. Nije izrađena strategija za vanjsko vrjednovanje odgoja i obrazovanja, niti je osmišljen način korištenja rezultata vrjednovanja, što se odražava u nesustavnom pristupu planiranja i provođenja kratkoročnih i dugoročnih promjena.

Jednako tako, nije uređeno vrjednovanje i nagrađivanje posebnih doprinosa škola i pojedinaca i inovacija u odgoju i obrazovanju.

Na osnovnoškolskoj a i na srednjoškolskoj razini nisu jasna načela rada škola. Primjerice, načelo fleksibilnosti nije praksa našeg odgojno-obrazovnog sustava, a to se odražava na manjak izbornih predmeta u školama. Nedefinirana je i autonomija škola.

Strukovni programi u srednjim školama često ne odgovaraju potrebama tržišta rada, gospodarstva, konkurentnosti; zastarjeli su i ne temelje se na definiranim kompetencijama i jasnim stupnjevima postignuća. Potrebno je raditi na usklađivanju s europskom kvalifikacijskom strukturom.

Učinkovitost upravljanja odgojno-obrazovnim sustavom razmjerno je loša na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini (primjerice, povezivanje srednjih i strukovnih škola na regionalnoj razini).

Odgojno-obrazovna infrastruktura suočava se s nejasnim i/ili nedovoljnim ovlaštenjima i odgovornostima, zbog čega je potrebno razmotriti, urediti i obnoviti legislativu koja se odnosi na formalni sustav obrazovanja.

Razvoj kurikuluma pretpostavlja postojanje posebnog odjela (ili ureda, odsjeka, jedinice) kao stalnoga središta za stručno-znanstveno praćenje i provedbu kurikuluma (prikupljanje istraživačkih, statističkih i drugih podataka) i razvoj kurikuluma i njegovo unaprjeđivanje kao trajni proces.

Jednako tako nije regulirano upravljanje informacijama i podacima korisnima za praćenje i razvoj kvalitete. S tim u svezi potrebno je definirati tko je ovlašten za raspolaganje rezultatima istraživanja i vrjednovanja i utvrditi opseg i razinu transfera informacija prema direktnim i indirektnim sudionicima u odgojno-obrazovnom sustavu.

Poteškoća je nedostatak jedinstvene metodologije za prikupljanje podataka relevantnih za razvoj odgojno-obrazovnog sustava. Ministarstvo, Hrvatski zavod za statistiku, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Grad Zagreb i ostale jedinice lokalne samouprave prikupljaju podatke s različitim metodologijama i razmjerno sporim ažuriranjem podataka i informacija.

S druge strane, intenziviran je rad na sustavnijoj orijentaciji za poboljšanje materijalnih uvjeta škola na svim razinama. Započet je proces izradbe mreže škola.

Preko međunarodnih projekata, projekta Ministarstva (Hrvatski obrazovni nacionalni standard, HNOS), te provedbom nacionalnih ispita, škole su senzibilizirane za promjene.

Ministarstvo je usmjerilo aktivnosti na vrjednovanje kvalitete odgojno-obrazovnog sustava (nacionalni ispiti u srednjim i osnovnim školama), pa je potaknulo osnivanje potrebne infrastrukture kao potpore sustavu.

Ciljevi kurikulumskih promjena

Ciljevi su kurikulumskih promjena:

- uskladiti nacionalni kurikulum s potrebama i razvojnim ciljevima hrvatskoga društva i razvojnim potrebama pojedinca
- uskladiti nacionalni kurikulum s najnovijim trendovima u području odgoja i obrazovanja i permanentno ga poboljšavati
- učinkovitije povezivati nacionalni kurikulum s drugim komponentama odgojno-obrazovnoga sustava
- učinkovitije povezivati unutrašnje sastavnice nacionalnoga kurikuluma u koherentan sustav
- izraditi nacionalni kurikulum kojemu su ciljevi, primjena i učinci jasni i transparentni sudionicima i korisnicima obrazovanja.

Strategija je usmjerena na izradbu nacionalnoga kurikuluma koji će omogućiti učenicima da nakon završetka općeg obveznog obrazovanja steknu temeljne (opće) i stručne kompetencije za nastavak obrazovanja ili stjecanje prvoga zanimanja ako ne žele nastaviti obrazovanje, te vertikalnu i horizontalnu prohodnost u sustavu odgoja i obrazovanja.

Opći i posebni ciljevi nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje

Temeljna je uloga predškolskog odgoja i obrazovanja stvaranje uvjeta za cjelovit razvoj osobnosti djeteta, doprinos kvaliteti odrastanja i, posredno, kvaliteti obiteljskoga života.

Cilj nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje jest stvaranje i usklađivanje svih uvjeta za cjelovit razvoj djece predškolske dobi, intenziviranje suradnje s roditeljima, s kulturnim, gospodarskim i drugim subjektima u lokalnoj zajednici, poštujući zakonitosti razvoja djece te dobi, temeljna načela o pravima djeteta i potrebama djece predškolske dobi, te kriterije (standarde) optimalnih uvjeta za razvoj djece od prve godine do polaska u osnovnu školu.

Ostvarenje cilja nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje raščlanjuje se, s obzirom na kronološku dob djeteta, na dvije programske razine:

- programsku razinu predškolskoga odgoja i obrazovanja za djecu starosne dobi do šest godina
- programsku razinu predškolskoga odgoja i obrazovanja u godini prije polaska u osnovnu školu, uključivanjem djece starosne dobi od pet do šest godina.

Tijekom ranoga djetinjstva težište odgojno-obrazovne djelatnosti usmjereno je na poticanje cjelovitog, optimalnog i zdravog rasta i razvoja svih aspekata osobnosti: tjelesnoga, emocionalnoga, socijalnog i intelektualnoga, primjereno djetetovim razvojnim mogućnostima.

Posebni ciljevi nacionalnoga kurikuluma usmjereni su na:

- zdrav razvoj svih dimenzija osobnosti
- razvijanje i njegovanje spoznajnih sposobnosti djeteta, opažanja, pamćenja, mišljenja, otvorenosti za nova iskustva učenja
- poticanje i osposobljavanje djece za sve oblike sporazumijevanja i izražavanja (govorno izražavanje, obogaćivanje rječnika, likovno izražavanje, glazbeno izražavanje...)
- poticanje spontanog izražavanja stvaralačkih sposobnosti djece, osobito igrom kao temeljnom aktivnosti
- razvijanje osjećaja sigurnosti i samopouzdanja
- osposobljavanje za orijentiranje u prostoru i vremenu
- razvijanje radoznalosti i aktivnog, istraživačkog odnosa u okolini
- razvijanje motoričkih vještina i radnih umijeća
- razvijanje ekološke svijesti
- razvijanje samostalnosti
- poticanje prosocijalnoga ponašanja.

Tijekom programa predškole za djecu starosne dobi od pet do šest godina koja nisu uključena u redovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja, težište je na poticanju optimalnoga razvoja na svim područjima psihofizičkoga razvoja i usvajanja onih znanja, vještina i navika koji će djetetu olakšati prijelaz u organizirani školski sustav.

Cilj je predškolskoga programa poučavanje djece onim znanjima, vještinama i stajalištima koji će olakšati prijelaz iz predškolske razine u organizirani školski sustav s određenim pravilima i organiziranim aktivnostima.

Opći i posebni ciljevi nacionalnoga kurikuluma, odgojno-obrazovna postignuća i načela općeg obveznog odgoja i obrazovanja

Opći cilj nacionalnoga kurikuluma ogleda se u primjeni načela izgradnje razvojnoga kurikuluma. On izražava usmjerenost na osobni razvoj učenika, njegovo osposobljavanje za kvalitetno življenje, aktivno i odgovorno sudjelovanje u kulturnom, gospodarskom, znanstvenom i općem društvenom napretku zemlje u uvjetima razvoja društva znanja i globalizacije.

Opći cilj izražava odgojno-obrazovne potrebe pojedinca i društva. Da ne bude deklarativan, specificira se u posebne ciljeve koji se odnose na potrebe pojedinca, gospodarske, kulturne i opće društvene potrebe. Zato se spomenuti ciljevi operacionalno iskazuju očekivanim učeničkim odgojno-obrazovnim postignućima (kompetencijama), čime se omogućuje vrjednovanje stupnja njihove razvijenosti.

Posebni ciljevi nacionalnoga kurikuluma usmjereni su na razvoj kompetencija učenika koje ga osposobljavaju za:

- život i rad u stalno promjenljivim uvjetima
- aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenom životu i preuzimanje odgovornosti za njegov demokratski razvoj
- odgovoran odnos prema prirodi i okolišu
- odgovoran odnos prema vlastitom zdravlju i briga za zdravlje drugih
- cjeloživotno učenje i obrazovanje
- odgovoran odnos prema sebi i razvoju vlastitih sposobnosti
- očuvanje vlastite povijesno-kulturne baštine i razvoj nacionalne kulture
- razvoj moralne i duhovne dimenzije osobnosti
- socijalnu integraciju i život u heterogenim društvima.

Očekivana odgojno-obrazovna postignuća (ishodi) učenika nakon završetka općeg obveznog obrazovanja su:

- razvijene komunikacijske kompetencije (na materinskom i na stranim jezicima)
- razvijena matematička kompetencija (konceptualna znanja i primjena matematike u rješavanju problema, uključujući i probleme u različitim životnim situacijama)
- razvijena informatička pismenost (poznavanje i upotreba informacijsko-komunikacijske tehnologije)
- poznavanje i razumijevanje prirodnih fenomena i razvijeno prirodoznanstveno mišljenje
- razvijena sposobnost kritičkoga mišljenja i sposobnost rješavanja problema
- razvijene kreativne sposobnosti
- osposobljenost za samoorganizirano učenje
- razvijene socijalne kompetencije
- poznavanje ljudskih prava i prava djece i osposobljavanje za njihovo poštivanje i provođenje
- razvijena temeljna znanja i pozitivno stajalište prema umjetničkom stvaralaštvu i izražavanju
- razvijena temeljna znanja i pozitivan odnos prema vlastitoj kulturi i kulturi drugih naroda
- razvijena svijest o vlastitom zdravlju i zdravlju drugih
- razvijena svijest o potrebi očuvanja prirode i zaštite okoliša
- razvijene praktično-radne vještine za svakodnevni život
- razvijena poduzetnička kompetencija
- razvijena sposobnost donošenja odluka o vlastitom profesionalnom razvoju
- razvijeno samopouzdanje, samopoštovanje i svijest o vlastitim sposobnostima.

Načela nacionalnoga kurikuluma polazišta su ili vrijednosna uporišta na kojima se temelji nacionalni kurikulum i svi ih se sudionici pri izradbi i primjeni kurikuluma trebaju pridržavati. Načela su sadržajno povezana s ciljevima i postignućima ili očekivanim rezultatima odgoja i obrazovanja te čine važnu komponentu kojom se osigurava smisljena povezanost kurikulumskega sustava i suradničko djelovanje sudionika u procesu izradbe i primjene nacionalnoga kurikuluma.

Ostvarivanjem sadržajne povezanosti ciljeva, načela i odgojno-obrazovnih postignuća pokazuje se logična veza između načelnih opredjeljenja i konkretnih rezultata nacionalnoga kurikuluma.

Načela koja čine uporišta za izradbu i realizaciju nacionalnoga kurikuluma:

- osiguravanje kvalitetnog odgoja i obrazovanja za sve (osigurati potrebne materijalne, kadrovske i ostale uvjete za kvalitetno obrazovanje u svim dijelovima Republike Hrvatske, umanjiti postojeće regionalne razlike u školovanju i sl.)
- jednakost obrazovnih šansi za sve
- obveznost općeg obrazovanja
- uključenost svih učenika
- poštivanje ljudskih prava te prava djece
- multikulturalizam, tolerancija i poštivanje različitosti, očuvanje i razvoj vlastitoga povijesnog i kulturnog naslijeđa i nacionalnog identiteta
- kompetentnost i profesionalna etika
- znanstvena utemeljenost kurikuluma
- demokratičnost (uključenost i odgovornost širokoga kruga sudionika i korisnika obrazovanja)
- autonomija škole
- pedagoški i školski pluralizam
- europska dimenzija obrazovanja
- cjeloživotno učenje
- obrazovanje, odgoj i osposobljavanje usmjereni na individualni razvoj učenika.

Sudionici su u izradbi, provođenju i vrjednovanju nacionalnoga kurikuluma i roditelji i/ili skrbnici. Njihova je uloga u podijeljenoj odgovornosti odgoja i obrazovanja djece i mladih s odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i s ostalim partnerima koji posreduju djelatnost odgoja i obrazovanja.

Kurikulumska područja

Uz nedovoljnu unutrašnju povezanost i integriranost, slaba je strana nacionalnoga kurikulumu u Republici Hrvatskoj i neuravnotežena zastupljenost odgojno-obrazovnih područja. Očito je da je, osobito nakon skraćivanja satnice, nedovoljno zastupljena skupina nastavnih predmeta koji razvijaju važna područja učenika kao što su, primjerice, tjelesno-zdravstveno i praktično-tehničko područje te područje koje promiče humane međuljudske odnose. Nacionalni kurikulumi usmjereni na razvoj temeljnih kompetencija polaze od stajališta da život u kompleksnim i dinamičnim uvjetima suvremenoga društva zahtijeva od pojedinca stalno prilagođivanje novim radnim i životnim situacijama i stoga razvijanje svih ključnih područja njegove osobnosti: spoznajnoga, estetskoga, emocionalnoga, motivacijskoga, socijalnoga, etičkoga, tjelesno-zdravstvenog i praktično-tehničkoga. Kako bi se osigurao cjelovit razvoj učenika, suvremeni nacionalni kurikulumi koriste holistički pristup u izboru i organizaciji odgojno-obrazovnih sadržaja s naglaskom na multidisciplinarnost kao način njihova uspješnog integriranja. Ovaj se trend očituje u sve izraženijem strukturiranju kurikulumu u šira kurikulumska područja koja predstavljaju integrirane cjeline srodnih predmeta te formiranje međupredmetnih tematskih cjelina kao kurikulumskih područja. Uvođenje kurikulumskih područja omogućuje ne samo stjecanje novih kompetencija nego, u zemljama s dugogodišnjom tradicijom predmetnoga kurikulumu, racionalizaciju i bolju konceptualnu povezanost odgojno-obrazovnih sadržaja.

Sukladno navedenim ciljevima i očekivanim odgojno-obrazovnim postignućima, nacionalni kurikulum za opće obvezno obrazovanje u Republici Hrvatskoj uključuje sljedeća **odgojno-obrazovna (kurikulumska) područja**:

- jezično-komunikacijsko
- društveno-humanističko
- matematičko-prirodoslovno
- tehničko-tehnologijsko
- tjelesno-zdravstveno
- umjetničko
- praktični rad i dizajniranje.

Nacionalni okvirni kurikulum specificira sadržaj i strukturu pojedinog odgojno-obrazovnog područja, definira odgojno-obrazovne ciljeve svakoga područja i očekivana postignuća na određenim stupnjevima učenikova razvoja.

Nacionalni kurikulum sve češće okvirno definira i međupredmetne tematske cjeline ili integrativne sadržaje, uključujući i definiranje očekivanih odgojno-obrazovnih postignuća. U nacionalnim okvirnim kurikulumima europskih zemalja međupredmetne su teme vrlo raznolike, što pokazuje njihovu kontekstualnu uvjetovanost. Smatramo da bi u hrvatski nacionalni kurikulum kao međupredmetne tematske cjeline ili module trebalo uvesti obrazovanje za poduzetništvo, građanski odgoj, tehnologiju i okoliš, ljudska prava i prava djece i sl.

Struktura nacionalnoga kurikuluma

U nacionalnom kurikulumu treba razlikovati:

- zajednički, za sve škole obvezni dio kurikuluma (kurikulumska jezgra) i
- posebni dio, školski kurikulum izrađen za konkretnu školu.

Zajednički, za sve škole obvezni kurikulum (kurikulumska jezgra), na nacionalnoj razini osigurava jednake uvjete općeg odgoja i obrazovanja za sve učenike. On definira opće kurikulumske ciljeve, kurikulumska područja, ciljeve na pojedinim odgojno-obrazovnim ciklusima, obvezne predmete, integrativne ili međupredmetne tematske cjeline, okvirni raspored vremena za obvezne predmete i dr.

Školski kurikulum onaj je dio kurikuluma koji izrađuju škole radi zadovoljavanja specifičnih potreba učenika i sredine u kojoj se nalazi škola, i time škola definira vlastiti profil. Pritom je važno istaknuti da škole mogu odlučiti koju će varijantu školskoga kurikuluma odabrati: za produbljivanje pojedinih dijelova obveznoga nacionalnog kurikuluma, nadopunjavanje obveznoga kurikuluma ili za širenje obveznoga kurikuluma pružanjem različitih izbornih sadržaja. Neovisno o tome za koju se vrstu školskoga kurikuluma škole opredijele, obvezne su ponuditi više izbornih predmeta.

Ako predmeti i međupredmetne teme ne obuhvate problem profesionalnog informiranja i savjetovanja učenika, njega svakako treba uključiti u školski kurikulum.

U nacionalnom obveznom kurikulumu udjel će se školskoga kurikuluma okvirno definirati te precizirati postotak njegova udjela u ukupnoj nastavi.

Nacionalni kurikulum pretpostavlja uvažavanje svih nacionalnih manjina kao jednakopravnih članova društva, prema tome, i izražavanje njihova nacionalnog identiteta u izradbi i provedbi nacionalnoga kurikuluma, prvenstveno u jezično-komunikacijskom području, povijesti i kulturne baštine. Izradbom školskoga kurikuluma svaka škola ima mogućnost kreiranja međupredmetnih sadržaja i/ili izbornih predmeta za stjecanje interkulturalnih, poduzetničkih, socijalnih kompetencija i promociju određenih vrijednosti, ali i mogućnost izradbe mreže programa u društveno-kulturnoj zajednici, lokalno i regionalno.

Vrjednovanje učeničkih postignuća, svjedodžbe i vrjednovanje kvalitete rada škola

Danas se u nacionalnim kurikulumima sve veća pozornost posvećuje vrjednovanju učeničkih postignuća, posebice vanjskom vrjednovanju (npr. nacionalni ispiti). Za Republiku Hrvatsku koja je 2005. godine počela provoditi vanjsko vrjednovanje, važno je pri izradbi nacionalnoga kurikuluma definirati razine vrjednovanja, kriterije vrjednovanja (standarde obrazovnih postignuća), razviti različite modele i tehnike ocjenjivanja, ustanoviti kriterije certificiranja. U svrhu vrjednovanja kurikuluma bit će potrebno poticati razvoj samovrjednovanja kvalitete rada škola i osposobljavati škole za korištenje rezultata različitih oblika vrjednovanja za unapređivanje kvalitete svojega rada.

Organizacijska struktura školskoga sustava i kurikulumski ciklusi

Za kvalitetnu provedbu nacionalnoga kurikuluma potrebna je odgovarajuća organizacijska struktura školskoga sustava. Iskustva razvijenih zemalja, osobito skandinavskih, koje postižu najbolje rezultate na međunarodnim vrjednovanjima učeničkih postignuća, pokazuju kako je za postizanje ciljeva koje smo definirali u kurikulumu potrebno produljeno opće obvezno obrazovanje i odgovarajuće strukturiranje obrazovnih ciklusa (kurikulumskih ciklusa). Pritom je veoma važna duljina trajanja primarnog odgoja i obrazovanja te razlikovanje učenika prema sposobnostima i sklonostima kao i uključivanje učenika u različite i odgovarajuće programe odgoja i obrazovanja (vanjska diferencijacija). U tom pogledu najučinkovitiji su sustavi koji imaju šestogodišnje primarno obrazovanje i kasniju vanjsku diferencijaciju, tj. nakon završetka osnovnog općeg obrazovanja (učenička dob od 16 god.). Spomenuta rješenja danas predstavljaju i međunarodno priznate standarde strukturiranja školskih sustava (*International Standard Classification of Education, ISCED*).

Izradba i razvoj nacionalnoga kurikuluma u Republici Hrvatskoj s produženim obveznim odgojem i obrazovanjem na srednjoškolsku razinu podrazumijeva restrukturiranje odgojno-obrazovnih ciklusa (temeljnih kurikulumskih ciklusa) te odnosa općeg i stručnog odgoja i obrazovanja.

Kurikulumski ciklusi predstavljaju školske stupnjeve što obuhvaćaju nekoliko godina školovanja, koji imaju zajedničke odgojno-obrazovne ciljeve i ne moraju se nužno poklapati s formalnim razinama obrazovanja (predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje). Ti su ciklusi važni u izradbi nacionalnoga kurikuluma u Republici Hrvatskoj jer omogućuju:

- bolje specificiranje općih ciljeva obrazovanja te ciljeva po školskim razinama
- specificiranje načina organiziranja i izvođenja nastave
- bolju konceptualnu povezanost između formalnih razina obrazovanja.

Sa stajališta razvoja nacionalnoga kurikuluma formiranje spomenutih ciklusa značajno je za:

- uvođenje kurikulumskih područja
- određivanje vremena (godina školovanja) kada će neki predmet ili odgojno-obrazovni sadržaj biti uveden u nastavu
- određivanje vremena, odnosno davanje značaja pojedinim kurikulumskim područjima i predmetima
- određivanje učinkovitih nastavnih strategija.

Zadržavanje vanjske diferencijacije nakon osmogodišnjeg osnovnog obrazovanja te produljenje obveznog općeg obrazovanja na srednje obrazovanje u odgovarajućem omjeru (s obzirom na stručno obrazovanje), sukladno *Nacionalnom programu mjera za uvođenje obveznoga srednjoškolskog obrazovanja*, čini organizacijski okvir koji bi omogućio realizaciju novoga nacionalnog kurikuluma.

Mogući odnos općeobrazovnih i stručnih sadržaja u prvoj bi godini srednjoškolskog obrazovanja bio 60 : 40, a u drugoj 40 : 60. Konačni omjer zastupljenosti općega i strukovnog obrazovanja regulirat će se zakonom/zakonima i nizom dokumenata i priručnika (Nacionalnim kurikulumom za opće obvezno obrazovanje, Nacionalnim kurikulumom za srednje obrazovanje, Nacionalnim kvalifikacijskim okvirom, Strukovnim kvalifikacijama i dr.). Pritom je također važno navesti da bi module strukovnog obrazovanja određivale škole u suradnji s ostalim partnerima. U srednjim općeobrazovnim školama (gimnazijama), za dio kurikuluma koji određuju škole bili bi različiti moduli općeobrazovnih ili njima srodnih sadržaja, o čemu odlučuju škole.

Učenici koji ne žele nastaviti školovanje mogu steći prvo zanimanje nakon završetka drugoga razreda srednje škole (sa 16 godina starosti), ali su obvezni završiti dio općeobrazovnoga kurikuluma koji je zajednički i obavezan za sve učenike. To je nužno kako bi svi učenici mogli steći temeljne kompetencije potrebne za cjeloživotno učenje i mogućnost trajnoga zapošljavanja u promjenjivim uvjetima tržišta rada i života.

Odgojno-obrazovni ciljevi, očekivana postignuća učenika, kurikulumska područja, način vrjednovanja i ocjenjivanja učeničkih postignuća po spomenutim obrazovnim razinama i ciklusima odredit će se posebnim dokumentima (Nacionalni kurikulum za opće obvezno obrazovanje, Nacionalni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje i dr.).

Stručno će se obrazovanje također programirati u posebnim dokumentima.

Ciljevi nacionalnoga kurikuluma za srednjoškolski odgoj i obrazovanje

Nacionalni kurikulum za srednje škole logičan je nastavak nacionalnoga kurikuluma za opće obvezno obrazovanje.

Cilj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja je odgovorna, samostalna i djelatno sposobna osoba.

Očekivana su odgojno-obrazovna postignuća (ishodi) učenika nakon završetka srednjeg obrazovanja:

- razvijene jezično-komunikacijske, matematičke, prirodosnanstvene i društveno-humanističke kompetencije
- stečene informatičko-komunikacijske i tehničko-tehnološke kompetencije
- stečene stručne kompetencije, s obzirom na stručnu kvalifikaciju, te razumijevanje značenja rada za pojedinca i društvo
- razvijene poduzetničke kompetencije
- osobna i društvena odgovornost i samostalnost
- razvijene kreativne sposobnosti i kritičko mišljenje
- razvijena svijest prema osobnom zdravlju i zdravlju svoje okoline
- razvijene socijalne i interkulturalne kompetencije
- razvijen osjećaj za očuvanje nacionalne kulturne baštine i njegovanje nacionalne kulture
- razvijena ekološka svijest
- poznavanje, poštivanje i provođenje ljudskih prava
- osposobljenost za uočavanje i rješavanje problema u životnoj zajednici i šire
- osposobljenost za samoorganizirano učenje
- osposobljenost za suočavanje s promjenama, pronalaženje rješenja i mogućnosti za sebe i druge
- osposobljenost za prihvaćanje i prakticiranje cjeloživotnog učenja.

Načela srednjoškolskog odgoja i obrazovanja povezana su s načelima općeg obveznog obrazovanja i imaju težište na:

- obveznosti završavanja srednjoškolskoga kurikuluma (najmanje do stjecanja prvoga zanimanja)
- partnerstvu (usuglašavanju mišljenja i potreba svih neposrednih i posrednih sudionika odgoja i obrazovanja, osobito povezanosti obrazovanja, gospodarstva i tržišta rada)
- vertikalnoj i horizontalnoj prohodnosti
- programskoj diferencijaciji i individualizaciji
- planskoj, programskoj i organizacijskoj fleksibilnosti
- samostalnosti škola
- cjeloživotnom učenju.

Organizacijska struktura srednjoškolskoga sustava i kurikulumski ciklusi

Uvođenje općeg obveznog odgoja i obrazovanja na srednjoškolsku razinu pretpostavlja ostvarenje obveznoga dijela nacionalnoga kurikuluma za srednju školu i školskoga kurikuluma.

Obvezni dio nacionalnoga kurikuluma proteže se kroz sve četiri godine srednje škole, a školski kurikulum se kreira ovisno o vrsti škole, složenosti kvalifikacije i zanimanja, odnosno programa, potrebama i afinitetima profiliranja za stjecanje prvoga zanimanja ili pripremanja za daljnje obrazovanje.

Kurikulum općeg obrazovanja na razini srednjeg obrazovanja proširivat će i produbljavati sadržaj i opseg obrazovnih područja ovisno o ciljevima, odnosno kompetencijama.

Kurikulumi za strukovno obrazovanje definirat će obrazovne ciljeve prema kvalifikaciji koju će učenici steći na razini srednjeg obrazovanja i zanimanju za koje će ih školski kurikulum osposobiti. Strukovne kvalifikacije proizlaze iz ispitanih i utvrđenih sektora, a izvori za definiranje sektora su područja ljudske djelatnosti stavljeni u kontekst društvenih, kulturnih, gospodarskih i tržišnih zahtjeva. Tehnologija izradbe strukovnih kurikuluma temelji se na definiranju kvalifikacija prema ispitanim potrebama tržišta rada, a iz strukovnih kvalifikacija i složenosti poslova izrađuju se kompetencije kao obrazovni ciljevi.

S obzirom na mogućnost stjecanja prvoga zanimanja u dobi od 16 godina, škole će izraditi programe za stjecanje stručnih kompetencija u trajanju od dvije godine, uvažavajući utvrđene odnose općeg obveznog i školskog kurikuluma, te stvarne gospodarske i tržišne potrebe – na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

Određivanje obrazovnih ciklusa na razini srednjeg obrazovanja, osobito u srednjim strukovnim školama, ovisit će o složenosti kvalifikacija i zanimanja, osmišljenosti horizontalne i vertikalne prohodnosti, zbog čega se preporučuje izražavanje nastavnoga, školskog i učeničkog opterećenja i napredovanja uređivanjem kreditnoga sustava (*European Credit Transfer System*, ECTS).

Uređivanje kreditnoga sustava i prijenosa kredita omogućit će učinkovitije rješavanje certificiranja i priznavanja certifikata tijekom horizontalne i vertikalne prohodnosti, vrjednovanje kompetencija stečenih informalnim i neformalnim obrazovanjem te uključivanje pojedinaca u cjeloživotno učenje.

Kurikulumski područja mogu se kreirati i realizirati prema nastavnim predmetima ili modulima.

O razini srednjoškolskog odgoja i obrazovanja ovisit će i programski opseg pojedinih odgojno-obrazovnih područja, odnosno nastavnih predmeta ili modula.

Opći obvezni dio nacionalnoga kurikuluma trebao bi sačinjavati **jezgrovnu strukturu**, i to iz područja materinskoga jezika i književnosti, matematike, stranih jezika, informatike i tehnologije, područja biologije, kemije, fizike, povijesti, zemljopisa (geografije), tjelesno-zdravstvenoga područja te umjetničkih područja kao što su likovna umjetnost, glazbena umjetnost i dr.

U gimnazijama i četverogodišnjim srednjim školama, tj. višim razredima srednje škole sadržaji će se strukturirati na principu predmeta (primjerice, matematika, kemija, fizika, povijest, hrvatski jezik itd.).

Sadržaji nastave u strukovnim školama strukturirat će se kao nastavni predmeti (matematika, povijest, fizika itd.) ili kao moduli, odnosno područja učenja ovisno o naravi predmeta i/ili profilu škole (primjerice, integracija kemije i fizike ili biologije i kemije itd.), što će proizići iz ciljeva iskazanih očekivanim kompetencijama.

Uzimajući u obzir individualni pristup učeniku te djecu s posebnim potrebama, važno je izraditi **diferencirane programe**, prilagođavajući ih sposobnostima i sklonostima učenika.

Nacionalni kurikulum pretpostavlja **međupredmetne (integrativne) sadržaje** koje će škola programski izraditi i prema vlastitim potrebama i mogućnostima, ali uvažavajući potrebe učenika. S obzirom na starosnu i razvojnu dob učenika, preporučuju se međupredmetni sadržaji koji će produbljivati znanja i svijest o zdravlju, pravima i odgovornostima djece i odraslih, odgovornom sudjelovanju u demokratskom društvu, sustavnom društveno-kulturnom, gospodarskom, tehnološkom i ekološkom razvoju, jačanju osobne odgovornosti za vlastito blagostanje i blagostanje drugih, te svoju sigurnost i sigurnost drugih, o poduzetništvu, vrijednostima učenja i rada za pojedinca i društvo, o toleranciji, jednakosti među spolovima.

Zahtjevi glede stupnja ostvarivanja pojedinih kompetencija ovisit će o sposobnostima i razvojno-obrazovnoj situaciji učenika i razini srednjoškolskog odgoja i obrazovanja. Na višim razinama veća bi se pozornost trebala posvetiti razvoju kompetencija istraživačkoga rada i kritičkoga mišljenja, samoorganiziranom učenju, socijalnim kompetencijama usmjerenima na profesionalni etos i zahtjeve radne kulture, razvijanju i jačanju svijesti o sebi, osjetljivosti za druge, razumijevanju drugih i razvijanju prosocijalnoga ponašanja, razvijanju svijesti i volje za sudjelovanje u cjeloživotnom učenju.

Nacionalni kurikulum pretpostavlja i **izborne sadržaje**, koje će škola samostalno odrediti, uvažavajući potrebe učenika. U općeobrazovnim i strukovnim srednjim školama izborni sadržaji mogu biti pojačani tako da učenike pripremaju za državnu maturu. U trogodišnjim strukovnim školama potrebno je također omogućiti učenicima pohađanje pojačanih sadržaja, osobito za učenike koji se prepoznaju i koje nastavnici prepoznaju s većim sposobnostima i mogućnostima nastavka odgoja i obrazovanja i polaganja državne mature. Preporučljivo je da se škole međusobno povežu i realiziraju pojačane programe za učenike s većim sposobnostima (načelo racionalizacije), vodeći računa o horizontalnoj i vertikalnoj prohodnosti na srednjoškolskoj razini i prema visokoškolskom obrazovanju.

Nacionalni kurikulum pretpostavlja i izradbu **izvanškolskih programa i aktivnosti**, što je dio školskoga kurikulumuma.

Vrjednovanje kvalitete rada škola i učeničkih postignuća

Izrada nacionalnoga kurikuluma – kao supstance odgojno-obrazovnoga sustava – pretpostavlja stalno vrjednovanje odgojno-obrazovnoga sustava i njegovih sastavnica kao i preispitivanje kriterija vrjednovanja i ocjenjivanja.

Još uvijek nedostaju jasni i precizno formulirani pokazatelji i kriteriji kvalitete obrazovnoga sustava, koji bi omogućili usporedivost škola glede stupnja ostvarenosti uspostavljenih kriterija, odnosno glede resursa u smislu uvjeta ostvarivanja kriterija »kvalitetne škole«.

Značajna sastavnica nacionalnoga kurikuluma treba biti dokument kojim su postavljeni **okviri i kriteriji vanjskoga vrjednovanja** svih razina odgojno-obrazovnoga sustava, obuhvaćenih *Okvirom nacionalnoga kurikuluma*. Korak je k tome provođenje nacionalnih ispita u osnovnoj i srednjoj školi, s tendencijom vrjednovanja učinkovitosti rada svih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti (odgojitelja, učitelja, nastavnika, ravnatelja, stručnih suradnika, mentora, savjetnika i inspektora).

Vrjednovanje treba obuhvatiti i **samovrjednovanje**, iz čega proizlazi potreba osposobljavanja nositelja djelatnosti odgoja i obrazovanja za samovrjednovanje, ali i potreba mijenjanja, odnosno nadopunjavanja sveučilišnih preddiplomskih i diplomskih kurikuluma za stjecanje nastavničkih kompetencija u kojima će obvezatno biti uključena kompetencija za vrjednovanje i samovrjednovanje obrazovnoga rada.

Državna matura, kao standardizirani završni ispit, oblik je vanjskoga vrjednovanja koji bi trebao osigurati vertikalnu prohodnost iz srednjoškolske razine na visokoškolsku. Potrebna je izrada jasne strategije za provođenje državne mature, a potom izrada pravilnika o provođenju državne mature.

Osim državne mature, oblici vanjskoga vrjednovanja učeničkih postignuća trebaju biti osmišljeni i na prethodnim razinama, posebice na onim razinama koje će biti korisne za diferenciranje učenika po postignućima i sposobnostima, ili na međunarodno usporedivoj razini (primjerice, razina primarnoga obrazovanja, usporedba s rezultatima PISA-e i dr.). S obzirom na produljenje obveznog obrazovanja, preporučuje se provoditi vanjsko vrjednovanje učeničkih postignuća nakon savladavanja obveznoga dijela nacionalnoga kurikuluma.

Rezultati vrjednovanja rada škola trebaju služiti svim sudionicima obrazovne djelatnosti/procesa kao povratna informacija o stupnju učinkovitosti njihova odgojno-obrazovna poučavanja/učenja, o planiranju i ostvarivanju poboljšanja i unaprjeđivanja predškolskog i školskog odgojno-obrazovnog rada, a obrazovnoj politici služe za intervencije i osmišljavanje povećanja kvalitete formalnoga sustava odgoja i obrazovanja.

Svrha je provođenja nacionalnih ispita (2006., 2007.) pripremiti učenika za pristupanje državnoj maturi, ali i senzibilizirati učenika i nastavnika za vrjednovanje. Rezultati nacionalnih ispita donose i druge rezultate o učinkovitosti rada škola. Potrebno je razmotriti rezultate ispita, utvrditi uzroke niskih postignuća učenika i niske kvalitete odgojno-obrazovnoga rada te osposobiti i uvesti **službu nadzora** za poboljšanje i unaprjeđenje rada škole.

Problem u osnovnim i srednjim školama nerijetko se odnosi na **unutarnje vrjednovanje**. Objektivno **ocjenjivanje i kriteriji ocjenjivanja** sadržaji su pravilnika koji upućuju na razine učeničkih postignuća, ali s nedovoljno jasnim standardima. Taj problem ponajprije

proizlazi iz tradicionalne usmjerenosti odgojno-obrazovne djelatnosti na programski sadržaj. Kurikulumski pristupi imaju razvijene modele i tehnike ocjenjivanja s obzirom na razine stjecanja kompetencija kao ukupnosti znanja, vještina, sposobnosti, stajališta i stupnja motivacije.

Svaka odgojno-obrazovna razina treba imati definirane načine ocjenjivanja – formativno, sumativno, timski rad, rad na projektu, realizacija određene aktivnosti i sl. S razinama ocjenjivanja i očekivanjima učeničkih postignuća na svakoj razini, potrebno je upoznati učenike i roditelje.

Svako stjecanje određene kompetencije u srednjem strukovnom obrazovanju podrazumijeva označavanje ocjena postignuća iz pojedinih obrazovnih područja/predmeta/modula i stečenih **kredita** te dobivanje certifikata.

Stjecanje zanimanja tijekom srednjoškolskog odgoja i obrazovanja podrazumijeva polaganje završnoga stručnog ispita i stjecanje završenosti školovanja na određenoj razini (prema *Nacionalnom kvalifikacijskom okviru*) i dobivanje diplome.

Razvoj kurikuluma, a time i vrjednovanja i samovrjednovanja kao sastavnice kurikuluma treba pratiti i unaprjeđivati tim znanstvenika i stručnjaka različita profila ustrojena unutar ureda (odjela, jedinice) za razvoj kurikuluma u Republici Hrvatskoj.

Unutarnja organizacija nacionalnoga kurikuluma

Zbog učinkovitijeg osiguravanja vertikalne, ali i horizontalne prohodnosti potrebno je pristupiti izradbi općih i stručnih programa koji bi se trebali temeljiti na **kreditnom sustavu**, to jest kompetencijskim zahtjevima, reciprocitetu odgojno-obrazovne aktivnosti, potrebnom utrošku vremena, kronološkoj dobi i sposobnostima i potencijalima učenika.

Načelo autonomije i fleksibilnosti pretpostavlja izradbu školskoga kurikuluma, pa je potrebno zakonski urediti odnos jezgrovnog i školskog kurikuluma.

Potrebno je odrediti i odnos **teorijske i praktične nastave** u strukovnim programima. Taj odnos ovisi o vrsti i složenosti poslova za određeno zanimanje, odnosno o kompetencijama koje učenik treba steći da bi odgovorno i djelotvorno obavljao zanimanje za koje se obrazuje i osposobljava.

Trajanje školske, odnosno nastavne godine potrebno je prilagoditi uzrasnoj i razvojnoj dobi učenika te tjednom i dnevnom angažmanu i ravnomjernom opterećenju učenika.

Odgojno-obrazovni ciljevi, očekivana postignuća učenika, kurikulumska područja, način vrjednovanja i ocjenjivanja učeničkih postignuća po obrazovnim razinama i ciklusima te po specifičnostima srednjih škola, specificirat će se u nacionalnom kurikulumu za opće obvezno obrazovanje i kurikulumu za srednje obrazovanje te drugim dokumentima koji proizlaze iz *Okvira nacionalnoga kurikuluma*.

Odgojno-obrazovna infrastruktura u Republici Hrvatskoj

Izradbi nacionalnoga kurikuluma prethodio je niz aktivnosti koje pokazuju nastojanja za poboljšanjem kvalitete odgoja i obrazovanja i njihovih ostvarenja te osnivanje ustanova koje danas čine cjelovitu odgojno-obrazovnu infrastrukturu u Republici Hrvatskoj.

Uvažavajući poziv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (*Deklaracija o znanju*, 2004.) te preporuke Nacionalnoga vijeća za konkurentnost (*55 preporuka za konkurentnost Hrvatske – Obrazovanje za rast i razvoj*, 2004.), Ministarstvo je 2005. godine izradilo *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.*, te sudjelovalo u izradbi *Strateškoga okvira za razvoj 2006. – 2013.*

Ministarstvo realizira reformski projekt škola/učitelja pod nazivom *Hrvatski nacionalni obrazovni standard*, a koncept promjene objavljuje u *Vodiču kroz Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu* (2005.), izrađuje i evaluira *Eksperimentalni nastavni plan i program za osnovnu školu 2005./2006.* (2005.) te donosi *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006.). Ministarstvo, također, provodi *Nacionalni program mjera za uvođenje obveznoga srednjoškolskog obrazovanja* (2007.).

Ostale aktivnosti Ministarstva ogledaju se kroz financijsku i materijalnu potporu znanstvenoistraživačkih projekata, znanstvenih studija, pokroviteljstvo znanstvenih, međunarodnih i domaćih konferencija i stručnih skupova.

Od godine 2006., u sklopu priprema za uvođenje državne mature, Ministarstvo provodi nacionalne ispite radi vrjednovanja odgoja i obrazovanja u srednjim školama, a od 2007. godine i u osnovnim školama.

Odgojno-obrazovnu infrastrukturu čine:

- Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO) (2006.)
- Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) (2004.)
- Agencija za strukovno obrazovanje (ASO) (2005.)
- Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO) (2005.)
- Agencija za obrazovanje odraslih (AOO) (2006.).

Osnivanjem tih ustanova odgojno-obrazovne infrastrukture u Republici Hrvatskoj jasna je namjera Ministarstva da intenzivira i učvrsti strategiju promjena i njezinu provedbu.

Pretpostavke za realizaciju nacionalnoga kurikulumuma

Osim navedenih pretpostavki i prijedloga za izradbu i provedbu nacionalnoga kurikulumuma i njegov razvoj navest ćemo one koje procjenjujemo **prioritetnima**:

- definirati kompetencije odgojitelja, učitelja i nastavnika i ujednačiti njihovo inicijalno obrazovanje i osposobljavanje
- definirati kompetencije ravnatelja, stručnih suradnika, mentora, savjetnika, nadzornika i inspektora
- usavršavati odgojitelje, učitelje, nastavnike, stručne suradnike i ravnatelje, mentore, savjetnike, nadzornike i inspektore na temelju ispitivanja njihovih stvarnih obrazovnih potreba
- osposobiti nositelje odgojno-obrazovnoga rada za provedbu kurikulumuma
- jasno definirati uloge, ovlaštenja i odgovornosti svih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti te razlučiti funkciju službe nadzora od inspekcije
- osim postojeće infrastrukture osigurati stalnu stručnu potporu i pomoć za provedbu kurikulumuma (ured, odjel, jedinica) odgojiteljima, učiteljima, ravnateljima, stručnim suradnicima, roditeljima, lokalnoj i regionalnoj upravi i drugim partnerima odgojno-obrazovne djelatnosti
- objavljivati informativne materijale i stručne priručnike
- omogućiti autonomiju škola i decentralizaciju odlučivanja
- osigurati materijalne i kadrovske potrebe odgojno-obrazovnih ustanova
- izraditi zakonsku regulativu i potrebne provedbene akte.

Moguće teškoće i ograničenja

Provedba nacionalnoga kurikuluma i provođenje vanjskoga vrjednovanja odgoja i obrazovanja podrazumijeva ravnopravne i istovjetne uvjete učenja i poučavanja. Stoga je potrebna izradba i primjena minimalnoga pedagoškog standarda, odnosno izjednačavanje uvjeta za ostvarenje odgojno-obrazovne djelatnosti.

Najčešće teškoće i problemi, prema iskustvu drugih država, vezani su pretežito za strah nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti od promjena, što umanjuje motivaciju za promjene. Zato je veoma važno pravodobno informirati učitelje, ravnatelje, stručne suradnike, učenike, roditelje, a i širu javnost, o svim aktivnostima i koracima promjena.

Otpor prema promjeni proizlazi iz ekstremno velikih očekivanja, ali i nestrpljivosti da se rezultati promjene pokažu odmah te iz stajališta pojedinaca ili skupina da se s promjenama neće ništa izmijeniti. Zato je potrebno pravodobno izvješćivati nositelje promjene o planovima aktivnosti, predviđenim preprekama i potpori tijekom provođenja promjena. Potrebno je osposobiti nositelje promjene za učinkovita ostvarenja promjena, osvijestiti doprinos svakog učitelja u provedbi kvalitativnih poboljšanja odgojno-obrazovne djelatnosti.

Otpor prema vrjednovanju rada očekuje se zbog nepracticiranja vrjednovanja i samovrjednovanja, a dijelom i zbog neosposobljenosti odgojitelja, učitelja, nastavnika, ravnatelja i stručnih suradnika za tu djelatnost. Potrebno je sustavno osposobljavanje i usavršavanje nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u predškolskim ustanovama i školama o vrjednovanju i samovrjednovanju.

Reakcije otpora prema promjenama pojavit će se i s obzirom na nedovoljnu obaviještenost i nerazumijevanje ciljeva kurikulumskih promjena. Zato je potrebno aktualizirati uključenost svih neposrednih i posrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti posjetima školama i lokalnim zajednicama, javnim raspravama, predavanjima i diskusijama.

Iznimno je važno učestalo obavješćivanje i informiranje te omogućavanje stalne stručne potpore nositeljima promjena.

Moguća su i nesuglasja između predmetnih nastavnika, ali i između predstavnika fakulteta u programskim tijelima, posebice glede važnosti nastavnih predmeta te jezgrovna programa, što valja eliminirati kao predmet sukoba jer nova škola podrazumijeva više ciljeve od predmetnih (odrastanje i razvijanje učenika osposobljenih za život i profesiju koji trebaju više različitih kompetencija).